

PÁLYATUDOMÁNY, TANÁCSADÁS ÉS FŐVÁROSI IFJÚSÁGUNK PÁLYAVÁLASZTÁSA

ÍRTA:
NOSZLOPI LÁSZLÓ

Alig múlt negyedszázada, hogy a békeévek Európáját szokatlan arányú pusztulás döbbentette meg: a *Titanic* óceánjáró gőzös tragédiájának hírért hozta meg a táviró. A vizsgálat a katasztrófa okát a hajóstisztek fogyatékségeiben jelölte meg. E tény hatása alatt a hajóstársaság felkérte *Hugó Münsterberg*-et, *Massachusetts* egyetemének német csereprofesszorát, hogy a hajóstisztek lélektani alkalmasságvizsgálatára módszert dolgozzon ki. Münsterberg ugyanis nem csupán, mint az esztétikai-logikai-etikai értékvilág bölcseleje írta be nevét a tudomány történelmébe, hanem tőle számíthatjuk a gyakorlati lélektan, a pszichotechnika és pszichodiagnosztika, valamint az ezekre felépülő pályalkalmasság-vizsgálatok első nagyobb lendületét is. A pályaválasztás pszichológusának és tanácsadójának mintaképe ma is leginkább a hozzá hasonló tudós, vagyis az, aki angolos gyakorlatiassága mellett szemét a magasabb értékek világára függeszti.

Az életpálya megválasztása sorsdöntő az ember életében, mégpedig nem csupán az egyén, hanem a nemzet életében is. Egyfelől az egyén joga, hogy foglalkozását szabadon válassza meg. Másfelől azonban a nemzet kötelessége, hogy megakadályozza a könnyelmű és felületes pályaválasztást. A mai gazdasági élet és verseny egyéntől, nemzettől egyaránt minősített munkát kíván, és ezt csak az az ember képes teljesíteni, aki foglalkozását képességei és arravalóságai szerint választotta meg. Az életpálya megválasztásának fontossága kihat a társadalmi, gazdasági és kulturális életnek jóformán minden területére és e fontossággal kiáltó ellentétben áll, ha valaki oly felületesen és esetlegesen lép valamely pályára, amint egy kávéházba vagy egy kártyapartiba szoktak belépni.

A pályaválasztás összefoglalja egyén és közösség viszonyát, minden társadalomtudománynak ezt az alapproblémáját. Minden pálya szociológiai természetű, vagy legalább is szociológiai oldala is van. Pályát választani annyi, mint helyünket elfoglalni a közösségben. Ez a hely pedig csak akkor lesz a közösség rendje szerint és nekünk megfelelő, ha saját természetünknek, rátermettségünknek is megfelelő.

A megfelelő embert a kellő helyre! A kedv és tehetség nélkül való kontár a munkát súlyos teher gyanánt cipeli, életkedve lecsökken, munkájáért pedig vevő és megrendelő egyaránt csak kidobja

a pénzt. Az ilyen ember továbbá gyakran a társadalmat okolja sikertelenségéért, tehát a pályaválasztás az elégedetlenség és lázadás melegágya. Ezzel szemben az emberi boldogulás és boldogság nagymérvű fokozása, ha mindenki arravalóságának megfelelő helyen áll. A munka eredménye megsokszorozódik, növekszik az egyén és a foglalkozás megbecsülése. A nemzet szempontjából megengedhetetlen energiapocsékolás a pályaválasztás, az arravalóságok elkallódása. Csak helyes pályaválasztás mellett fejtheti ki a nemzet erőit, óvhatja meg társadalmi békéjét, összhangját, csökkentheti a súrlódásokat, az állami beavatkozás terhét, a bürokrácia nyűgét, a balesetbiztosítás kiadásait.

A foglalkozás azonban nem csupán kereset, hanem élethivatás is. Nem csupán gazdasági, hanem erkölcsi jelentősége is van. Az életpálya nemcsak a megélhetést, hanem az egész életet is jelenti. A pályaválasztásnak egész életre kell szólnia és itt párhuzamba állítható a másik, egész életet jelentő, az egész ember odaadását kívánó választással: a házastárs megválasztásával. A házasság annak a szándéknak intézményesítése, amelyet minden szerelem tartalmaz: önmaga megörökítésére, a saját tartósságát igenelve. Amint azonban az étellel szemben engedelmes szerelemtől idegen, hogy tárgyát olyanféle gyakorisággal változtassa, amint az pl. a „szabadszerlem”-ben a kezdet minden idealizmusa mellett is meg szokott történni, ugyanúgy állunk az életpályával is. Ezért a keresztény elgondolás szerint a pálya: hivatás, mégpedig élethivatás, amelyet a gondviselés jelölt ki az egyén számára.

Az egyén nem kényszeríthető valamely pálya választására, de ellátható megfelelő pályaismeretekkel, pályafelvilágosítással és pályaválasztási tanácsadással, mindenekelett azonban – iskolai, társadalmi stb. nevelés által – hivatás-ethosszal és felelősségérzülettel.

Az egyén felelősségtudatának növelése és a pályaválasztáshoz megfelelő tájékozottsággal való ellátása céljából három út áll rendelkezésre. Ezek: az iskola, a pályafelvilágosítás és a pályaválasztási tanácsadás. Az iskola feladata megint hármas: i. a munka- és hivatás-ethosz belenevelése az ifjúságba, hogy ez megbecsülje a pályát, tisztelje a munkát, munkakedvtől és munkában való lelkiismeretességtől legyen áthatva, a munkát kötelességnek és minden munkát, amely becsületes, megbecsülendőnek tartson, állásbeli kötelességeit egyéni érdekei fölé helyezze,

tudatában legyen annak, hogy a több képesség többre kötelez, a kisebb képesség csak kevesebbre jogosít stb. 2. Az iskola feladata pályaismeretek terjesztése, amennyire ezt a különböző tantárgyak anyagához esetleg kapcsolni lehet. 3. Az iskola feladata végül, hogy a tanulók megfigyelése útján évről-évre személyi lapokat vezessen ezekről és itt feljegyezze lélektani sajátosságaikat, képességeiket stb. Ehhez természetesen a tanerőknek lélektani képzettségre van szükségük, ami nálunk még nincs meg elegendő mértékben. Németország pályaválasztási tanácsadó helyei az esetek 80 százalékában el tudják látni tanáccsal a hozzájuk forduló ifjút egyedül az iskolából hozzájuk érkező személyi lap nyomán és csak a fennmaradó 20 százalék esetében szükséges ezenfelül még laboratóriumi lélektani vizsgálat is.

Pályafelvilágosítás és pályaválasztási tanácsadás között az a különbség, hogy előbbi csupán a pályaismeretek terjesztésére, az egyes foglalkozások feladatának, munkájának, elhelyezkedési, kereseti stb. viszonyainak ismertetésére helyezi a súlyt, sőt erre szorítkozik; nem végez lélektani képesség- és alkalmasságvizsgálatokat. Viszont éppen ezek az utóbbiak a pályaválasztási tanácsadás alapjai.

A pályafelvilágosítás és a pályaválasztási tanácsadás (külföldön a kettőt megkülönböztetik, nálunk gyakran a pusztá felvilágosítást is tanácsadásnak nevezik) már számos évtized óta a modern gazdasági és kulturális élet nélkülözhetetlen kellékének bizonyult. Alapja a pályatudomány, amelyen ma az emberiség legjava szellemi erői dolgoznak. Ez voltaképpen nem is egy tudomány, hanem tudományok szintézise. Legfontosabb része a pályalélektan, mint a gyakorlati lélektan egy főterükre, de résztvesz kialakításában a tudománynak, technikának és gyakorlati szakmáknak minden ága. Az Egyesült Államokban a pályafelvilágosítás még elterjedtebb, mint a pszichotechnikai alapon történő pályaválasztási tanácsadás, noha ezt is egész „pszichotechnikus divíziók” végzik, nem ritkán százezres tömegvizsgálatokkal. Amerikában ugyanis olyan sokféle pálya van, hogy – különösen a bevándoroltak vagy más vidékről újonnan telepedettek számára – a boldoguláshoz és előrejutáshoz nélkülözhetetlen a pályatájékoztató. Németországban minden gyermek vagy ifjú, amikor iskolájából kilép, hogy magasabb iskolát vagy életpályát válasszon: körzetének pályaválasztási tanácsadóhelye elé kerül. A külföld tehát már gondoskodott a pályaválasztási tanácsadás kellő arányú megszervezéséről, akár állami úton történt ez, mint Németországban, akár társadalmi és egyházi szervezkedésekkel, mint Amerikában. Utóbbi területen az emberbaráti áramlat egymagában elég erős, hogy biztosítsa a megfelelő arányú kiépülést. Amerika ezenfelül éppen úgy színhelye a különböző felekezetek és egyházak bizonyos gazdasági féltékenykedésének, mint Európa vegyesfelekezeti vagy

vegyes vallású országai. A vallások és felekezetek össze szokták mérni magukat és mindegyik azt hiszi, hogy a saját tömegei a másoknak tömegeihez képest elszegényednek, utóbbiak aránytalanul érvényesülnek a közéletben és a vagyonosodás terén stb. Ezt a versengést és féltékenykedést az amerikai egyházak gyakorlatiasabban oldják meg, mint az európaiak, nevezetesen: a boldogulást és érvényesülést pályafelvilágosítás és pályaválasztási tanácsadás kiépítése útján akarják híveiknek biztosítani. Hazánkban a pályaválasztási tanácsadásért sok küzdelem folyt már, sok szó, sok kitűnő érv hangzott el, egy és más történt is. Az első alapot a pályaválasztási tanácsadás felállítására az 1922. évi XII. t.-c. adja meg; ennek 76. és 77. §-ai felhatalmazták erre a kereskedelmi minisztert. A székesfőváros egyes polgári iskoláiban azonban a tanári testület már 1912 óta felvette programjába a pályaválasztási tanácsadást, bár ennek szakszerű lélektani alapja természetesen alig lehetett. A székesfőváros tanácsa 1921-től kezdve körlevéllel hívta fel az elemi iskolák igazgatóit a pályaválasztási tanács fontosságára, a budapesti hatósági munkaközvetítő pedig a tanoncmegbízási úrlapok megfelelő rovatába feljegyeztette az iskola- vagy a kerületi orvos véleményét a tanoncjelölt testi alkalmasságáról. Később az ipartörvény az orvosi vizsgálatot kötelezően el is rendelte. Utóbb pszichotechnikai laboratóriumnak is helyet adott a hatósági munkaközvetítő, ez Bálint Antal pszichotechnikus vezetésével működött. Még előbb kezdte azonban ebben az irányban működését Nagy László a VII. ker. áll. tanítóképző intézet lélektani laboratóriumában a Fővárosi Pedagógiai Szemináriummal kapcsolatban. A Magyar Közgazdasági Társaság, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság és a Felsőoktatási Egyesület ankétjai és értekezletei után a székesfőváros tanácsa 1925 március 16-án hozott határozatot a Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma által folytatandó pszichotechnikai vizsgálatokról. Ezzel a pályaválasztási tanácsadás ügye a fővárosnál olyan lélektani intézet kezébe jutott, amely nem csupán országos, hanem külföldi viszonylatban is egyike a legrégebbeknek és legismertebbeknek. Ma ez a laboratórium, e sorok írójának vezetésével, évente körülbelül 1000 esetben nyújt pályaválasztási, iskolaválasztási, néha nevelési tanácsot. Csak azért ennyi esetben, mert keretei többet nem engednek meg, pedig azoknak a gyermekeknek és ifjaknak száma, akik a különböző iskolafajokból kilépve, tanácsra szorulnak, a fővárosban évente a 20.000-et meghaladja. A laboratórium statisztikája szerint, amelyet 3000-nél több tanácsadási esetünkől készítettünk, átlag minden negyedik gyermek elvétí a pályaválasztást, ha szakszerű tanácsadásban nem részesül, vagyis olyan pályát választ, amelyre vagy testi, vagy értelmi,

vagy más képességihiánybeli okból, vagy egyénisé-
gének sajátosságai folytán, vagy végül erkölcsi te-
kintetben nem alkalmas. Az évi 1000 tanácsadási
eset helyett természetesen évi 5000 esetben lennének
képesek tanácsot adni, ha módunkban lenne tan-
folyamokon a fővárosi tanerőket gyermekmegfigye-
lésre kiképezni. Ezt a feladatot, amint említettük,
Németországban a pedagógusok annakidején vállal-
ták, még pedig nagy lelkesedéssel. Nálunk is köte-
lezőleg elő van írva néhány év óta az iskolák szá-
mára a személyi lapok vezetése, anélkül azonban,
hogy a pedagógusoknak intézményesen mód nyílne
erre lélektani szakismeretekkel felkészülni.

Általában elmondhatjuk, hogy a gyakorlati
lélektan, az üzemi kiválogatás, a képesség- és alkal-
masságvizsgálat stb. szükségességének belátása, sőt
ilyenek létesítése hazánkban terjed. Ma már alkal-
masságvizsgáló működik a honvédség, a légierő,
egyes nagyobb intézetek és vállalatok körében.
Állami jellegű a M. kir. Gyermeklélektani Intézet
pályaválasztási és nevelési tanácsadója is. Van ezen-
felül magánkezdeményezés is e tekintetben. A nehé-
ség és veszedelem ott van, hogy mindez nem ele-
gendő és, hogy a közvélemény, de még az illetékesek
sem veszik mindig figyelembe a szakszerűség köve-
telményeit. Műkedvelők is megpróbálkoznak „képes-
ségvizsgálatokkal”, lemásolnak külföldi vagy magyar
intézetekből műszereket, vizsgáló eljárásokat, de
nem vesznek tudomást arról, hogy avatatlanok
kezüben mindez eredménytelen, sőt veszedelmes.
A műszeres vizsgálat csak első lépés, mintegy csak
alkalom a vizsgált ember megismerésére és ehhez a
műszer nem elegendő, hanem szakképzett pszicho-
lógus is kell, mert nem a vizsgálat eredményén,
hanem a belőle levont lélektani következtetéseken
fordul meg minden. Dilettantizmus e téren rosszabb,
mintha semmi sem történik, mert csírájában tönkre-
teszi az ügyet; minthogy minden pályaválasztási
vagy alkalmasságvizsgálat súlyos felelősséget je-
lentő munka, ha nincs meg a vizsgálóban a szak-
értelem és lelkiismeretesség, egész életre tönkre lehet
az embert, sőt egy vállalatot is tenni.

Mindenfajta pályaválasztási tanácsadásnak és
irányításnak első feladata tehát, hogy a fennálló
helyzetről és viszonyokról tájékozódjon. A Fővárosi
Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma
1938-ban kérdőíves módszerrel 19.219 fővárosi
tanulót vizsgált meg, a különböző iskolafajoknak
úgynevezett forduló-osztályaiból, vagyis azokból,
ahonnan vagy az életpálya megválasztása, vagy
magasabb iskola választása elé érkezik a tanuló.
(IV. el., VIII. el., IV. polg., IV. gimn., VIII. gimn.).
A kérdés az volt: mi szeretnél lenni, milyen pályára
lépsz valóban és miért? A beérkezett válaszokat
statisztikailag különféle szempontokból feldolgoz-
tuk már eddig is és e feldolgozás még folytatódik.
Az eredményeket különböző tárgyú cikkekben kö-

zöljük és ezek az eredmények a nagy számok tör-
vényénél fogva vetnek világosságot a mai fővárosi
pályaválasztó ifjúság helyzetére, majdnem azt mond-
hatnánk: nyomorúságára. Nem csupán a vélt, gondolt
vagy hozzávetőleges állapotot mutatják meg, hanem
a valóságos és pontos képet. Itt csak néhány adatot
közlök, olyanokat, amelyek a fentebb elmondottak
érzékeltetésére alkalmasak. A pályaválasztás kérdé-
sének szolgálatán felül a vizsgálódás természetesen
azzal az eredménnyel is járt, hogy sokféle betekin-
tést nyújt a budapesti gyermek lelkivilágába.

A fiúk egy jelentős része katona akar lenni,
vagy pedig pilóta. Mind a kettő az igen erősen
(100-on felüli esetben) választott pályák között van.
Ezt nem kell a háború hatásának tulajdonítani,
békeévekben is nagy az érdeklődés a fiúknál a
katonai pálya iránt. De érdekes, hogy amíg a katonai
pályát választók száma a 10 éves koron túl erősen
csökken, addig a technikai pályáknál, amelyek közül
a mérnök, vasesztergályos és elektrotechnikus szintén
a legerősebben keresett pályák között található,
fordított a viszony. Noha ide tartozik még az orvosi
és tisztviselői foglalkozás is, a 8 legerősebben ke-
resett pálya közül 5 technikai irányú, tehát a pesti
ifjúság érdeklődése körében határozottan a technika,
nem utolsó sorban a repülés vezet. A leányoknál
fordítva volna az eset, amennyiben a hivatalnoki,
tanítói és tanári, általában értelmiségi pályák volná-
nának a legkeresettebbek, ha nem előzné meg
valamennyit a legkeresettebb pálya: a varrónői.
A leányok érzik magukban a nő természetes és
általános hivatását és ez: család, anyaság. A vála-
szokból kitűnik, hogy még mindig a gyermek a
legfontosabb foglalkozás a nő számára és minden
időben az is marad. Ha azonban a kenyérkereset
szüksége, a rátermettség vagy más körülmény ma
a legtöbb leányt szakhivatás választására bírja és
kényszeríti, ezt sokan közülük úgy óhajtják meg-
választani, hogy a családban való elhelyezkedést
lehetőleg ne gátolja, sőt elősegítse. Innen a varrónői
pálya keresettsége, hiszen az itt szerzett tudást a
nő otthon is felhasználhatja, sőt az egész munka
otthon is végezhető. De volt olyan leány, aki a
tanítónői pálya választását azzal indokolta, hogy
szerinte sokat lehetne otthon, tehát törődhet család-
jával. Meglepő azonban, hogy a korról a tanítónői
pálya választása is csökken.

Szomorú, hogy fiúk és leányok valamennyi
iskolafajból összesen 208 féle pályát említettek meg
csupán. Nyilvánvaló, hogy rengeteg egyéb foglal-
kozás is akad, amelyről 1938-ban a pályaválasztó
ifjúság a fővárosban egyáltalában nem vett tudomást,
holott a fővárosban valamennyi foglalkozás elő-
fordul, ami csak található az ország területén,
még a bányászat is. Kiáltó pályatájékoztatlanság ez,
amely pályaismeretek, pályafelvilágosítás után kí-
vánkozik, annál is inkább, mert a teljesen elhanya-

goh pályák között akadtak igen felvevőképesek, jó elhelyezkedési lehetőségeket biztosítók.

A legnagyobb a baj természetesen azoknál az ifjaknál, akik pár hónappal életük nagy fordulója előtt még egyáltalában nem tudták megjelölni, miféle pályára mennek. Azonban nem csupán ez a csoport, hanem az igenleges és határozott válaszok is szomorú hiányosságokat mutatnak fel. Sok volt a túl általános megjelölés (tisztviselő, mérnök, gyári munkás stb.), sok volt az olyan vagylagos felelet is, amely minden komoly hivatásérzület hiányára vall, például: „vagy asztalos leszek, vagy szerelő, vagy pék”; „vagy gazda, vagy gépész-mérnök, vagy katona leszek” stb.

Nyilvánvaló tehát, hogy azt a kevésszámú pályát, is, amelyről az ifjaknak egyáltalában tudomásuk van, összkontingensüknek csak kicsi hányada ismeri igazán. Ilyen körülmények között aztán nem csoda, ha a tanoncoktól a főiskolásokig a tanulmányok megváltoztatásának, az úgynevezett „átnyergelések”-nek nagy számáról hallunk unos-untalan panaszkodni.

A kapott pályaválasztási feleletek különösen megokolásuk által válnak érdekesekké, mert alkalmat adnak pályaválasztási motívum-kutatásra és azért is, mert bevilágítanak fővárosi pályaválasztó ifjúságunk hivatás-ethoszába. Az eredmény, ha lehet, e szempontból még elszomorítóbb, mint az előbbi adatok. Arra a kérdésre: miért választja ezt a pályát, nagyon gyakori ez a felelet: mert a papám is az, mert a bátyám is az, mert szomszédunk az, mert mamám tanácsolta, stb. Az ilyen felelet azt mutatja, hogy az ifjúság nagyrészt (átlag 20%-ban) a szülők, rokonok, ismerősök, általában a környezet hatása alatt választ. Mutatkozik azonban az a jelenség is, amelyet társadalmi kapillaritásnak nevezünk. Igyekeznek az ifjak minél magasabbra jutni a

társadalmi osztályok ranglétráján. Arravalósággal, testi és értelmi adottságokkal általában csak 5-10% indokolta ezt a törekvését. Kivétel csupán a VIII. fiú- és leánygimnázium, de itt is csak 26%-ig ment fel az eredmény. Ezzel szemben az anyagi előny, a jó kereset vagy könnyű megélhetés indoka átlag 10% körül mozgott, és legnagyobb arányt a polgári leányiskoláknál érte el. Az ifjúság nagyobb részében ma már kiveszni látszik a hivatás igazi mivoltának megértése és az életpályában hajlandók pusztán az egyéni kereset forrását látni. Azonban még az önző érdekszempontra is a képesség és arravalóság szerint való elhelyezkedést kívánja, amit szintén alig találunk meg a fővárosi ifjak pályaválasztásában.

A pályaválasztás azonban, ismételjük, nem pusztán az egyén magánügye, hanem megszervezése nagy nemzeti szükség, amelyet már *Platón Államá*-ban az egészséges állam és társadalom ügyének ismert fel. Németország ama hatalmas katonai és egyéb teljesítményei, amelyeknek ma óriási eredményeit köszönheti, nem utolsó sorban azon a körülményen alapulnak, hogy évtizedek óta két jelszó uralkodik náluk. Az egyik: *Freie Bahn dem Tüchtigen!* a másik: *Der rechte Mann am rechten Ort!*

Hazánkban a pályaválasztók szociális és gazdasági irányítás nélkül magukra vannak hagyva, holott szükséges volna, hogy a pályátválasztó minél nagyobb körét ismerje az elhelyezkedési lehetőségeknek, a saját alkalmasságának eldöntésére pedig módja legyen szakszerű tanácsot nyerni. Szükség van továbbá hivatásérzület nevelésére, mert a megélhetés kényszere és a könnyű, bőséges kereset vágya nem az a tényező, amely egyúttal helyesen is irányítaná a pályaválasztást. Ezért a pályaválasztási tanácsadás megfelelő arányú megszervezése és szakszerűségének biztosítása sürgős, égetően fontos nemzeti és fővárosi feladat.